

21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

ÖZEL RAPOR

Rapor No: 23 • Şubat 2015

ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE 2015 YILI

Ersin DEDEKOCA

21. YÜZYIL
Türkiye Enstitüsü

ÖZEL RAPOR

21. YÜZYIL
Türkiye Enstitüsü

GEÇMİŞİN ve ÖNGÖRÜLERİN IŞIĞINDA, BATI’NIN İLGİ ODAĞI ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE 2015 YILI

Rapor No: 23
ŞUBAT 2015

Ersin DEDEKOCA

“21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü” (21YYTE)

21. YYTE; Türkiye ve dünyadaki millî güvenlik stratejileri, ekonomi, hukuk, enerji/enerji güvenliği, nükleer enerji/nükleer silahlanma, enformasyon/bilgi iletişimi, anayasal düzen, hukuk, adalet, düşük yoğunluklu çatışma (terör ve terörizm), teostratejik araştırmaları demokrasi ve sivil toplum araştırmaları gibi işlevsel ana konular ile, çevre/Türk Dünyası ülkeleri ve küresel/bölgesel güçler ile uluslararası örgütlerdeki gelişmeleri izlemek, bu gelişmeleri Türkiye’nin milli menfaatleri ve ulusal güvenlik gerekleri, doğrultusunda incelemek ve bu alanlarda ciddi çalışmalar yaparak alternatif politika, strateji, program ve projeler üretmek amacıyla 01 Aralık 2005’de kurulmuştur. 21.YYTE’de kurulma amacına uygun olarak aşağıdaki araştırma gurupları kurulmuştur.

İŞLEVSEL ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

- Anayasal Düzen, Hukuk, Adalet Araştırmaları Merkezi
- Ekonomik Araştırmaları Merkezi
- Enerji ve Enerji Güvenliği Araştırmaları Merkezi
- İstihbarat Araştırmaları Merkezi
- İş Geliştirme ve Stratejik Yönetim Araştırmaları Merkezi
- Millî Güvenlik ve Dış Politika Araştırmaları Merkezi
- Politik, Sosyal, Kültürel Araştırmalar Merkezi
- Teostrateji Araştırmaları Merkezi
- Terörizm ve Terörizmle Mücadele

BÖLGESEL ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

- Amerika Araştırmaları Merkezi
- Asya – Pasifik Araştırmaları Merkezi
- Avrupa Birliği Araştırmaları Merkezi
- Balkanlar ve Kıbrıs Araştırmaları Merkezi
- Güney Kafkasya – İran – Pakistan Araştırmaları Merkezi
- Orta Asya Araştırmaları Merkezi
- Orta Doğu ve Afrika Araştırmaları Merkezi
- Rus Slav Araştırmaları Merkezi

Ersin DEDEKOCA

EĞİTİM

Pertevniyal Lisesi	1967
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, ("İyi" derece)	1971
Kadir Has Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme, Yüksek Lisans (GPA: 3.80/4.00)	2011

Deneyim

Odeon /Oti Tourism Group Companies	Mart 2003—Mayıs 2012
Kurumsal Finansman Koordinatörü (CFO) ve Koordinasyon Kurulu Üyesi	
Anadolubank A.Ş.	Mart 1997- Ocak 2003
Genel Müdür Yardımcısı	Mart 1997- Aralık 1997
Genel Müdür ve Yönetim K.Üyesi	Ocak 1998 - Aralık 2002
Ekinciler Holding A.Ş.	1994 – 1997
CFO (Chief Financial Officer)	
Impexbank A.Ş.	1992 – 1994
Genel Müdür Yardımcısı	
Abn-Amro Bank N.V.(İstanbul Şubesi)	1987 – 1992
Loan Administration Manager	
Impexbank A.Ş.	1985 – 1987
Krediler Müdürü	
İmar Bankası T.A.Ş.	1984 – 1985
Mevduat ve Banka Hiz.Müdürü	
İstanbul Bankası T.A.Ş.	1982 – 1984
Krediler Koordinatörü	
Denizcilik Bankası T.A.Ş.	1979 – 1982
Krediler Müdürü	
Denizcilik Bankası T.A.O	1976 – 1979
Müfettiş	
İstanbul Bankası T.A.Ş.	1971 - 1976
Müfettiş Yardımcısı ve Müfettiş	

UZMANLIK ALANLARI

Bankacılık mevzuat- işlem uyumu ve verimlilik denetimi; mali tahlil, kredi değerlemesi ve izlenmesi; erken uyarı işaretlerinin saptanması; SWOT analizi; aktif & pasif yönetimi; risk tahlili (piyasa, faiz, para birimi, zaman) ve gereken önlemler veya fırsatların saptanması; para piyasası ile ilgili asal ve türev hazine ürünleri, bunların seçimi ve uygulaması; ekonomik ve fizibilite raporu çalışmaları; makro ekonomi ve piyasa raporu hazırlanması ve güncellenmesi; performans ölçümü ve değerlendirilmesi; uygulamaya ve/veya yeniden yapılanmaya yönelik olarak "iş süreçlerinin" güncellenmesi; yönetim raporlamaları; güncel uluslararası ilişkilerin izlenmesi ve değerlendirilmesi; oluşmakta olan "yeni dünya düzeni"; özellikle ekonomi-politik ve jeopolitik yönden, ABD, Çin, Orta ve Güneydoğu Asya, Ortadoğu ve Doğu Avrupa ülkeleri.

Yayınlar

- Makale : "Ekonomi Politik Yönden Rusya-Suriye İlişkileri", 21.Yüzyıl Dergisi (Mart 2013, no.51) (Hakemli)
- Makale : "Çin: Yeni Küresel Güç", 21.Yüzyıl Dergisi (Mart 2013, no.49) (Hakemli)
- Makale : "Devlet Yoluyla Kapitalizm" 21.Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi (Eylül 2012, no.1) (Hakemli)
- Makale : "Devlet Eliyle Kapitalizm" http://www.21yyte.org/tr/yazi6491-evlet_Uzerinden_Kapitalizm.html (20.02.2012)
- Makale : "ABD'nin Uzakdoğu Politikasındaki Son Değişimler"

http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=2009:abdnin-dou-asya-politikasnda-yeni-yaklamlar&catid=98:analizler-abd&Itemid=135 (01.02.2012)

- Makale : "Yıl Dönümü Nedeniyle 24 Ocak Kararlarının Değerlendirilmesi"

<http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=255&mid=1538&ItemID=2146&ItemIndex=10> (25.01.2006)

- Makale : "Türkiye-İsrail İlişkileri" <http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=255&mid=1538&ItemID=15494&ItemIndex=8> (02.02.2012)

- Makale : "1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile 2008 Finansal Krizin Karşılaştırılması"

<http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=255&mid=1538&ItemID=15495&ItemIndex=7> (25.12.2009)

- Makale : "Türk Lirası'ndan Sıfır Atılması ve Yeni TürkLirası" Etiket Dergisi, (İlkbahar 2004)
- Söyleşi : "2004 İçin Beklentiler", Etiket Dergisi, (Kış 2003)
- Görüş : "Türk Ekonomisinde Genel Dengelere Doğru" Etiket Dergisi, (Yaz 2003), http://www.esd.org.tr/dergiler/etiket_1.html

Basılı Kitaplar :

- Ekonomi-Politik Pencereden ABD-Çin İlişkileri: Eski Dünyaya Yeni Düzen, Eylül 2011, Ankara, Barış Platin Yayınları.
- İkinci Dünya Savaşında Türk Dış Politikası: Diploması ve Denge Politikasının Utkusu, Şubat 2012, Ankara, Barış Platin Yayınları.
- "Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası", 21.Yüzyılda Prens, Devlet ve Siyaset Yönetimi, (ed) Prof.Dr.Ümit Özdağ, Kasım 2012, Ankara, Kripto Yayınları, s.737-783.

İçindekiler

Önsöz.....	5
I. GİRİŞ.....	6
II. BÖLGE ÜLKELERİNİN GLOBAL ÖLÇEKTEKİ YERİ.....	6
III. BÖLGENİN BÜYÜK ÖLÇEKLİ ÜLKELERİNİN EKONOMİK/SOSYAL ve GÜVENLİK YÖNLERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	9
ÇİN / Ekonomik ve Sosyal Yapı.....	9
JAPONYA / Ekonomik ve Sosyal Yapı.....	12
HİNDİSTAN / Ekonomik ve Sosyal Yapı.....	14
G. KORE / Ekonomik ve Sosyal Yapı.....	15
ENDONEZYA / Ekonomik ve Sosyal Yapı.....	16
IV. BÖLGENİN JEOPOLİTİK ANALİZİ.....	17
V. ÖZET ve SONUÇ.....	18

Önsöz

Asyası Kıtası yüzyıllar sonra yeniden dünya jeopolitiğinin merkezi haline dönüşüyor. 16. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar dünya siyasetinin ağırlık merkezini Avrupa kıtası oluşturmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısında siyasetin ağırlık merkezinin ABD ve Sovyetler Birliğine yani kanatlara kaymış olması, Avrupa'nın küresel siyasetteki önemini ve ağırlığını tasfiye etmemiştir. ABD ve SSCB'nin hegemonya mücadelesindeki ana çatışma alanı Avrupa kıtası olmaya devam etmiştir. Avrupa'nın dünya siyasetinde etkin olmadan önce dünya siyasetinde etkin olan kıta Asya'dır. Özellikle 10. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasında Asya kıtası dünya siyasetine damgasını vurmuştur.

Asya, dünya siyasetine damga vururken, Avrupa üzerinde de çok büyük bir etki yaratmıştır. Hatta, 10-16. yüzyıl arasındaki yüzyıllar Asya'nın önce Cengiz sonra da Osmanlı devletleri aracılığı ile Avrupa'yı istila girişimlerine sahne olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan geri çekilmesi aynı zamanda Asya'nın geri çekilmesi olmuştur. Osmanlı Avrupa'dan geri çekilirken, bir yandan Rusya'nın Kuzey'den Sibirya tundralarından Asya'ya ve iç Asya'ya ilerlemesi diğer yandan İngiltere'nin Hindistan, Fransa'nın Hindistan üzerinden Asya'yı işgali 19. yüzyılda hızlanmış ve 20. yüzyılın başında tamamlanmıştır.

Asya halkları açısından 20. Yüzyılın önemli bir bölümü Batının tahakkümünden kurtulmak için verilen savaşlarla geçmiştir. 20. Yüzyılın başında, ortasında ve sonlarına doğru Asya, Japonya ile tekrar Batı dünyasına meydan okumuş ise de bu meydan okumaların hiç birisi geniş bir Asya coğrafyasını temsil etmediği için kalıcı olmamıştır. 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başı ise Asya'nın beş yüz yıl sonra tekrar dünya siyasetinin merkezi olmaya doğru hızla ilerlediği bir dönem olmuştur. ABD, 21. yüzyılın başında Afganistan ve Irak'a müdahale ederek Asya-Avrupa kıta bloğunda kendisine rakip bir gücün doğmasını engellemeyi hedeflemiş ise de başarılı olamamıştır.

Son beş yüz yıl Avrupa ve Atlantik yüzyılı iken, 21. Yüzyıl Asya ve Pasifik Yüzyılı olmaya adaydır. Türkiye'nin Asya-Pasifik bölgesinde gerçekleşen büyük ekonomik ve politik gelişmeyi gerektirdiği kadar yakından izlediğini söylemek mümkün değildir. Ersin Dedekoca'nın elinizdeki çalışması, Asya-Pasifik bölgesinin 2015 yılında kat edeceği gelişmeleri geçmişte gerçekleştirdiği ekonomik kalkınmasının ışığında çok başarılı bir şekilde incelemektedir.

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Başkanı

Ankara, Şubat 2015

ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE 2015 YILI

Ersin DEDEKOCA

21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Bilimsel Danışman

I. GİRİŞ

Asya anakarasının, kısaca Asya-Pasifik olan adlandırılan doğu ve güney-doğu bölgesi, tüm olumsuz koşullara karşın, globalde IMF tarafından yüzde 3,3 beklenen 2014 yılı ekonomik büyümeyi yüzde 7,3 oranında gerçekleştiren Çin'i, bir zamanlar ekonomik yönden ABD'in en büyük rakibi ve şimdilerde dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olan Japonya'yı, Asya kaplanlarını barındırmaktadır. Ekonomik gücün, siyasi ilişkilerin belirlenmesinde başat faktör olduğu günümüz dünyası içinde Asya-Pasifik bölgesi temsil ettiği ulusal gelir, işgücü, talep hacmi, uluslararası ticaret, karşılaştırmalı üstünlükler, global denge içindeki pay, güvenlik harcamaları hacmi ve yetkinliği, uluslararası finans akısındaki konumu gibi boyutları, global ölçekte başat yer işgal etmektedir.

Diğer yandan, son yirmi yılını Orta Doğu'nun büyük parçalarını yeniden düzenlemekle geçiren ABD, dış politika alanında, ulus inşasına ve daha genel olarak büyük Ortadoğu'ya olan vurguyu azaltmayı ve onun yerine, Asya-Pasifik bölgesindeki istikrarı koruma, küresel sıkıntı ve anlaşmazlıklar ile, onları yönetme anlamında kurulmuş kurum ve organizasyonlar arasındaki mesafeyi daraltmak için çalışma gibi, daha geleneksel dış politika hedeflerine odaklanmıştır.¹Bu gelişmeye koşut olarak, Rusya Federasyonu'nun dış politikasında ekonomik ilişki ve çıkarların ağırlığının yükselmesiyle, Asya-Pasifik bölgesine olan ilgisi, "çevrelenme" tehdit algısının yanında, artmıştır.²

Çalışmamızda, global yapı içindeki bölgenin ekonomik denge ve tamamlayıcılık faktörleri, mevcut ve potansiyel olanaklarının globaldeki önemi ile, güçlü ve zayıf tarafları; bölge ülkelerinin güvenlik harcamaları ve bunun globaldeki payı/etkisi; bölge ülkelerinde yaşanan sosyal, siyasi, kurumsal gelişmeler ve mevcut anlaşmazlıklar çalışmamızda temel argümanlar olarak alınmıştır. Buradan hareketle, Asya-Pasifik bölgesinin önümüzdeki dönemde Batı dünyası için önemi, yeri ve sürdürülebilirliği konusunda, fayda/tehdit/risk düzleminde görüş oluşturmak çalışmamızın amacı olmuştur.

II. BÖLGE ÜLKELERİNİN GLOBAL ÖLÇEKTEKİ YERİ

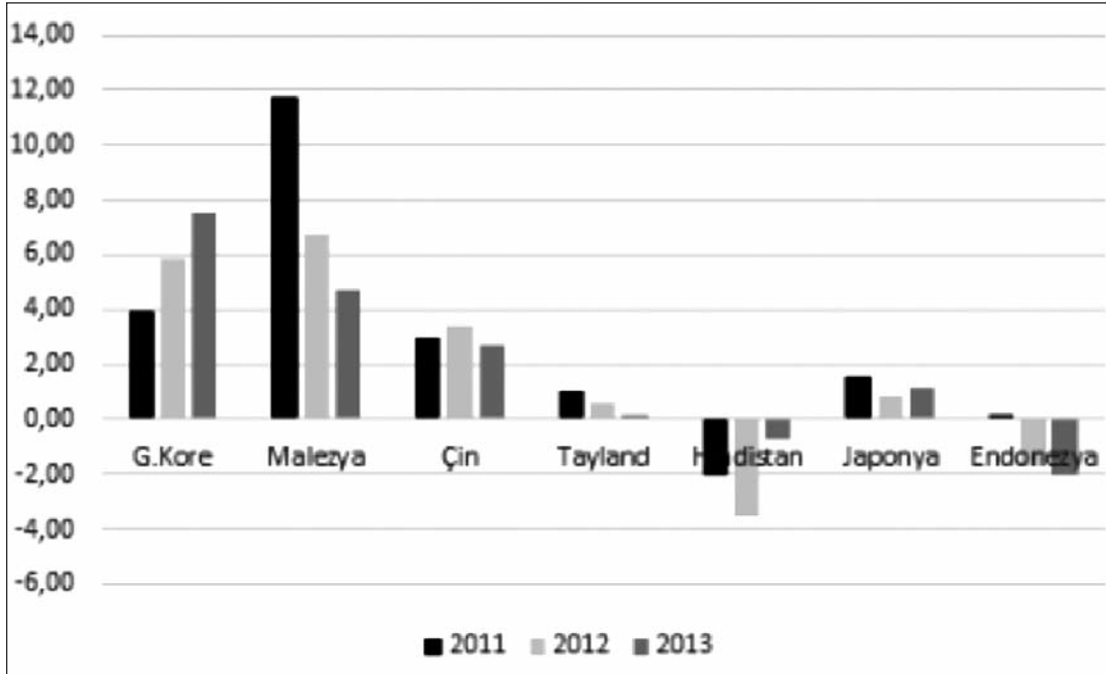
Genel kabul gören görüşe göre, 20 nci yüzyılda büyük güçlerin yarışma alanı Doğu Avrupa bölgesi iken, önümüzdeki dönemde bu alan Doğu/Güney Doğu Asya (Asya-Pasifik) olacaktır.³ Atlantik'ten Pasifik'e olan "güç kayması" ekonomiden jeopolitiğe, kültürden değerler sistemine ve finans düzenine kadar her alanda hissedilmektedir. Zira, Çin'in de dahil olduğu ve dünya nüfusunun yüzde 48'ini barındıran bu bölgedeki ülkeler, küresel gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYH) yüzde 27'sini, global ticaretin ise yüzde 37'sini temsil etmektedir. Konunun devamında bölgenin dış ticaret yapısına baktığımızda da, bölgenin "dış ticaret fazlası" veren bir ekonomiye sahip olduğunu görmekteyiz (2013 yılı konsolide ihracat ve ithalat rakamları sırasıyla 6.6 ve 5.8 trilyon \$'dır).⁴ Bölge ülkeleri ile ilgili

- 1 Richard N.Haass, Yeni Amerika-Dış Politika İçeride Başlar, Tutukitap, İstanbul, Kasım 2014, s.9; ABD Dışişleri Bakanı H.Clinton'ın "America's Pacific Century" başlıklı makalesi, 11.10.2011, Foreign Policy, [http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/\(2.01.2015\)](http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/(2.01.2015))
- 2 İlyas Kamalov, Putin Dönemi Rus Dış Politikası-Moskova'nın Rövanşı, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2008, s.209; Asem Nausabay Hekimoğlu, ABD, AB, Çin, Hindistan, Orta Asya-Rusya'nın Dış Politikası I. Ankara, 2007, Vadi Yayınları, s.118; Ersin Dedekoca, "ABD ve Rusya'nın Doğu/GüneyDoğu İlgisinde Yeni Dönüşümler", 21.Yüzyıl Dergisi, Temmuz 2013, <http://www.21yuzyildergisi.com/dergi/sayi-55-temmuz-2013-enerji-savaslari/635/abd-ve-rusyanin-doguguneydogu-asya-ilgisinde-yeni-donusumler/> (8.01.2015)
- 3 Anastasia Mitrofanova, "In the 20th century, the heart of superpower confrontation was Eastern Europe, but in the future the center will be East Asia", <http://www.csmonitor.com/World/Europe/2012/0904/Russia-turns-its-gaze-eastward-with-APEC-economic-summit> (23.11.2012); Ersin Dedekoca, "Asya Ekonomilerindeki Yükselişin Küresel Anlamı", <http://www.21yuzyildergisi.com/haber/21-63-sayi-mart-2014-secimlere-giderken-pkknin-oyu-haberi.html>; Minxin Pei&Mark Selden, "Economic Nationalism and Regionalism in Contemporary East Asia", <http://www.japanfocus.org/-Mark-Selden/3848> (20.11.2013); Minxin Pei, "Superpower Denied? Why China's 'Rise' May Have Already Peaked", <http://the.diplomat.com/2012/08/09/superpower-denied-why-chinas-rise-may-have-already-peaked/> (28.12.2013)
- 4 World Integrated Trade Solution (WITS), <http://wits.worldbank.org/CountryProfile/Country/WLD/Year/2013/Summary> (25.12.2014); The World Bank Data Trade, <http://data.worldbank.org/topic/trade> (25.12.2014)

bir diğer olgu da, dünyanın beş en büyük deniz gücünün ikisi, Çin ve Japonya'nın, çalışmamıza konu bölgede olduğu gerçeğidir.⁵

2011-2013 yıllarında sırasıyla yüzde 3,9; 3,2 ve 3,0 oranında büyüyen dünya ekonomisinin 2014 yılında 3,6 oranında gelişmesi beklenmektedir. Bu bağlamda, 2014 yılında gelişmiş ve yükselen/gelişmekte olan ülkelerde beklenen gelişme, sırasıyla yüzde 2,2 ve 4,9 olup, çalışmamıza konu bölge ülkelerinden Japonya, Hong Kong, Singapur, Tayvan ve G.Kore birinci kategoriye girmektedir. Diğer yandan, aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi, Almanya, Hollanda, İsviçre, İsveç ve Rusya dışında “cari işlem fazlası” veren ülkelerin çoğu, çalışmamıza konu bölgede toplanmıştır.⁶

Cari işlem dengesi/GSYH (%)

Kaynak: IMF Pilot External Sector Report 2014

2013 rakamlarına göre dünyada yaratılan hasıla 77.7 trilyon dolar olup, bunun yüzde 18'i olan 13.7 trilyon dolar, Asya'daki “yükselen ve gelişmekte olan” ülkelere yaratılmaktadır. Çin ve Japonya birlikte global GSYH'nın yüzde 20,2'sini temsil etmekte; bu iki ülkeye Hindistan, G.Kore ve Endonezya'nın eklenmesiyle söz konusu pay yüzde 25'e yükselmektedir. Ortalama ekonomik büyüme hızları yüzde 5 olan on küçük bölge ülkesinin⁷ üye olduğu ASEAN ise, global ulusal gelirin yüzde 3'ünü (2,4 trilyon dolar) oluşturmaktadır.⁸

Öte yandan, dünya üretiminin yüzde 85,7'sini ortaya çıkaran G20 ülkelerinin, Avustralya hariç beşi; en hızlı büyüyen üçü ve dünyanın en büyük kamu borcu olan (GSYH'nın yüzde 236'sı) Japonya, en büyük uluslararası rezervlerine sahip (3.9 trilyon dolar) Çin ile, ABD'nin iki büyük “iç borçlanma tahvil taşıyıcısı” (Çin ve Japonya) da Asya-Pasifik bölgesinde bulunuyor. Keza, “cari işlemler dengesi” fazla veren beş ülke (Çin-Almanya'dan sonra ikinci sırada-Singapur, Malezya, G.Kore ve Endonezya) ile, “açık” tutarı olarak ön sıralarda yer alan ülkelere beşi (Hindistan, Japonya, Hong Kong, Filipinler ve Vietnam); ulusal gelirlerindeki “dış ticaret payı” yüksek olan ülkelere beşi (G.Kore/55, Hindistan/28, Çin/28, Endonezya/25, Japonya/18) de bu bölgede bulunmaktadır.⁹ Dünya ar-ge harcamalarında en yüksek payının (yüzde 31,8) anılan bölgeye ait olduğunu (bu konuda başat ülkeler: G.Kore, Japonya, Çin, Hindistan, Tayvan) da belirtmeden geçemeyeceğiz.¹⁰

5 Kyle Mizokami, “The Five Most-Powerful Navies on the Planet”, The National Interest, 6.06.2014, <http://nationalinterest.org/feature/the-five-most-powerful-navies-the-planet-10610> (25.10.2014)

6 “2014 Pilot External Sector Report” IMF, 26.06.2014, <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2014/062614.pdf> (5.01.2015)

7 Brunei, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Laos, Malezya, Myanmar, Singapur, Tayland, Vietnam.

8 World Economic Outlook Database, IMF, Ekim 2014, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/index.aspx> (3.01.2015)

9 The EU in the world 2014/eurostat, European Union, <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5786625/KS-EX-14-001-EN.PDF/8642be84-659a-4a3d-a451-1ef26101c78f?version=1.0> (4.01.2015)

10 National Science Foundation, <http://www.nsf.gov/statistics/seind14/index.cfm/chapter-4/c4s2.htm> (4.01.2015)

Bölgenin finans faaliyetlerine baktığımızda, anılan sektörün GSYH'ya katkısının, Hong Kong ve Singapur dışında düşük kaldığını (Çin, Hindistan, Endonezya, G.Kore ve Tayvan'da sırasıyla yüzde 3,5; 6; 2; 6; 4) görmekteyiz. Enflasyondan arındırılmış “reel faiz” tüm bölge ülkelerinde “negatif” olup, en yüksek negatif faiz oranı Filipinler, Hindistan, Japonya, Malezya, Endonezya ve G.Kore’de yaşanmaktadır. Bölgenin, ekonomik olarak “gelişmiş” kategorisinde yer alan beş ülkesi de dahil, aldığı toplan “doğrudan yabancı yatırım-FDI”ın global içindeki payı yüzde 20-25 aralığında değişmektedir.¹¹

Diğer yandan, hane halkı borçluluğunu banka sistemindeki mevduat ile karşılaştırdığımızda bu korelasyonun Kore ve Malezya’da 100’ün üzerinde (sırasıyla 210, 120), Singapur, Çin ve Endonezya’da ise mevduat hacminin altında (sırasıyla 70, 30, 25) gerçekleştiğini¹²; eldeki son verilere göre globalde yaklaşık 690 trilyon dolar (küresel ulusal gelirin yaklaşık on katı) olan “türev ürünler (derivatives)” toplamının, bölge ülkeleri için 180 trilyon dolar (bölge ulusal gelirin 8,5 katı) olup, dünya ortalamasına yakın olduğunu izlemekteyiz. (bu katsayının hesaplanmasında, bankacılığı gelişmiş ve ticaret hacmi yüksek olan Japonya ve Singapur’un katkısı göz ardı edilmemelidir)¹³

2013 yılında global bazda gerçekleştirilen 1.7 trilyon dolar tutarındaki (global gelirin yüzde 2,4’ü) savunma harcamalarının yüzde 22’si olan 360.6 trilyon dolar’ı, söz konusu bölge ülkelerine aittir. Bu harcamalarda önemli payı olan dört ülkenin harcamaya seyri aşağıda gösterilmiştir.

¹¹ Regional Economic Outlook/Asia and Pacific/Sustaining the Momentum: Vigilance and Reforms, Nisan 2014, IMF, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/reo/2014/apd/eng/areo0414.pdf> 8.01.2015)

¹² IMF agr.

¹³ The Asian OTC Derivatives Markets, ISDA, 23.04.2014, http://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=9&ved=0CGoQFjAI&url=http%3A%2F%2Fwww2.isda.org%2Fattachment%2FNTYxOQ%3D%2FCElent%2520ISDA%2520Asian%2520OTC%2520Derivatives%2520Markets%2520FINAL.pdf&ei=Q9-uVM6jGJXnasfOgbgM&usq=AFQjCNEfD2yW3DJ8Yoe9PliABgV1zR_8Ug (8.01.2015)

Ülke	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Çin	22.1	46.2	123.3	147.3	167.7	188.5
Japonya	45.9	44.7	53.8	60.4	59.6	48.6
Hindistan	14.3	23.0	46.0	49.6	47.2	47.4
G. Kore	13.8	22.2	27.6	30.9	31.6	33.9

Not: Rakamlar mia.\$'dır.

Kaynak: SIPRI

Diğer yandan, dünyada en yüksek askeri harcamayı yapan 15 ülkenin (toplam harcamaların 4/5'ini kapsamakta) dördü (Çin, Japonya, Hindistan ve G.Kore)¹⁴, 2009-13 yılları arasındaki üç başat silah alıcının ikisi (Hindistan ve Çin)¹⁵ çalışmamıza konu olan bölgededir. Anılan harcamaların 2004-13 yılları arasındaki artışına baktığımızda da, söz konusu dönemde global artışın yüzde 26 olmasına karşın, bölge ülkelerinden Çin, Hindistan ve G.Kore için sırasıyla yüzde 170, 45 ve 42 olduğunu izlemekteyiz.¹⁶

SIPRI istatistiklerinden “ülkeler arası silah ticareti” ne baktığımızda da, ilk on satıcı ülke arasında bölgeden sadece Çin (yüzde 6 pay ile) bulunmasına karşın, en büyük ilk on alıcı arasında bölgeden dört ülkenin (Hindistan, Çin, G.Kore ve Singapur, payları da sırasıyla yüzde 14,5, 4, 3) yer aldığını görmekteyiz. 2013 sonu itibariyle, yaklaşık 4150 nükleer silaha sahip dokuz ülkenin¹⁷ üçü de konumuz bölgedendir (Çin, Hindistan, Pakistan ve K.Kore). Savunma harcamaları ve silah ticareti ile ilgili olarak tüm bu olgular üzerine, silah pazarı ve son dönemde kesinleşen Rusya-İran ve bir ölçüde Çin kutbuna karşı Batı'nın ittifak bloğu olarak bölgenin önemli olduğu çıkarımını yapabilmekteyiz.

Son olarak, bölgenin karşı karşıya olduğu zorlukları üç grupta kategorize edebiliriz. Bunlardan ilki, bölgede yükselen ve son dönemde bölgede artan “milliyetçilik” akımları da dahil iç ve dış kaynaklı etkenlerden beslenen “jeopolitik tansiyon”dur. İkinci ve üçüncü unsurları da, “ekonomik/sosyal/yönetimsel yapılanmada reform” ve yeni oluşan ve giderek artan (özellikle Çin ve Hindistan'da) “şehirleşme/kentleşmenin yönetilmesi” olarak belirtebiliriz.¹⁸

III. BÖLGENİN BÜYÜK ÖLÇEKLİ ÜLKELERİNİN EKONOMİK/SOSYAL ve GÜVENLİK YÖNLERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÇİN / Ekonomik ve Sosyal Yapı

Çin'in yükselişi, yaşadığımız çağı tanımlayan özelliklerin en başında gelmektedir. 35 yıl öce, Kültür Devrimi'nin sonunda 200 mia.\$'ın altında bir “gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH), 900 milyon insana ev sahipliği yaparken, günümüzde bu rakamlar, 50 kat artışla 10.3 trilyon.\$'a, yüzde 40 artışla 1.4 trilyon.\$'a seviyesine ulaşmıştır.

Jeopolitik konum, 1.344 milyon nüfus ve demografik yapı, doğal kaynaklar, iç tasarrufların yüksekliği, ucuz emek, ertelenmiş tüketimin getirdiği potansiyel, karar mekanizmalarının pratikliği, ABD ekonomisinin yarattığı fırsatlar gibi “mukayesli üstünlük”lere sahip olan ve son on yıldır yıllık ortalama yüzde 9 oranında ekonomik büyüme gerçekleştiren Çin'in, 2017 yılına kadar dünyanın en büyük ekonomisi olması beklenmektedir.

Dış politikasını, ekonomik kalkınmasının arka koltuğu olarak gören Çin'de¹⁹, yaklaşık otuz yılı aşkın süren dönüşüm sürecinde yaşanan en önemli değişim, “kırsal- tarımsal” yapıdan “şehir- sanayi” yapısına ve “merkez belirleyici ekonomi”den “pazar ekonomisi” ne, kısmen de olsa geçiş olmuştur. Keza bu ekonomik mucizenin gerisinde yatan üç başat faktörün de, “sosyal ve makro-ekonomik istikrar”, “dengeli/hızlı büyüme” ve “pazar ekonomisi için pragmatik ve etkili reformlar” ile, “merkezi yönetimin, ülkenin rekabet gücünü artırmaya yönelik müdahaleleri” nde yattığı vur-

14 ABD, Çin, Rusya, Suudi Arabistan, Fransa, İngiltere, Almanya, Japonya, Hindistan, G.Kore, İtalya, Brezilya, Avustralya, Türkiye, BAE

15 Diğer ülke Pakistan olup, üç ülkenin silah satışlarındaki payı yüzde 32'dir. Sipri Year Book 2014, <http://www.sipri.org/yearbook/2014/05> (5.01.2015)

16 Sam Perlo-Freeman ve Carina Solmirano, “Trends in World Military Expenditure 2013”, Sipri, Nisan 2014, <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1404.pdf> (5.01.2015)

17 ABD, Rusya, İngiltere, Fransa, Çin Hindistan, Pakistan, İsrail, K.Kore.

18 Outlook on The Global Agenda 2015, World Economic Forum, s.43-44, <http://reports.weforum.org/outlook-global-agenda-2015/wp-content/blogs.dir/59/mp/files/pages/files/outlook-2015-a4-downloadable.pdf> (9.01.2015)

19 Haass, age.s.46

21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

gulanmalıdır. ABD’den sonra ikinci büyük ekonomi olan Çin’in dünya sıralamasındaki yeri nüfus, yüz ölçümü, nüfus artışı (yüzde 0,04), doğurganlık (1,55), ithalat, ihracat, cari fazla, uluslar arası rezervler, aldığı FDI stoku, yurt dışındaki Çin menşeyli FDI stoku, kişi başı gelir ve kamu borçlanmasının ulusal gelire oranı (yüzde 31,7) yönlerinden sırasıyla 1, 4, 159, 185, 3, 1, 2, 1, 4, 14, 120 ve 114 ncü sıralarda bulunmaktadır.²⁰ Çin ekonomisini yıllar itibariyle ana parametreleri aşağıda tablolastırılmıştır.

Parametre	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYH trio.\$	1.1	2.2	5.9	7.3	8.4	9.5	10.3	11.3	12.2
Kişi başı gelir\$	949	1.731	4.433	5.447	6.093	6.807	7.572	8.211	8.858
Büyüme(%)	8,4	11,3	10,4	9,3	7,7	7,7	7,3	7,1	6,9
Tüketim artışı(1)	10,0	11,5	10,6	14,6	10,1	8,8	8,0		
Yatırım artışı(2)	28,0	30,5	24,5	24,0	20,6	19,6	18,0		
Yatırım/GSYH	35,2	41,5	48,0	48,3	47,7	47,7	47,6	47,4	46,9
Tasarruf/GSYH	36,0	47,3	52,0	50,1	50,3	49,7	49,4	49,3	49,2
Para arzı artışı%	18,0	27,7	19,7	13,6	13,8	13,6	13,0		
Enflasyon(%)	1,5	1,6	4,6	4,1	2,5	2,5	2,3	2,5	3,0
Nüfus (mia.)	1.2	1.3	1.3	1.3	1.3	1.4	1.4	1.4	1.4
İssizlik (%)	3,1	4,2	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1	4,1
Devlet gelir.(3)	13,5	16,8	25,0	27,6	28,3	28,1	27,3	27,3	27,3
Devlet gider.(4)	16.1	18.2	26.3	27.1	29.1	29.0	28.3	26.1	27.8
Dış borç (mia.\$)**	281.1	559.7	710.2	750.7	874.4	929.6			
Dış borç/GSYH%	7,5	9,2	9,5	8,9	9,3	8,3			
FDI (mia.\$)	40.0	60.3	105.7	117.7	113.3	370.9	106.2*		
Bütçe dengesi(5)	0,5	0,7	0,1	-0,2	0,6	-1,1	-1,3	-1,3	
İhracat (trio.\$)	1.2	1.6	1.9	2.0	2.2				
İthalat (trio.\$)	1.0	1.4	1.7	1.8	2.0				
Cari denge mia.\$	20.4	132.3	237.8	136.0	215.4	182.8	185.3	220.5	280.8
Cari denge(6)	1,7	5,8	4,0	1,9	2,5	1,9	1,8	1,9	2,3

* : 11 aylık (http://www.fdi.gov.cn/1800000121_37_45806_0_7.html)

** : Yabancı bankalardan yapılan offshore borçlanmalar (1,1trio.\$) hariç.

(1): Tüketim yıllık artışı%

(3): Merkezi yönetim gelirleri/GSYH%

(5): Kamu bütçe dengesi/GSYM%

(2): Yatırım yıllık artışı%

(4): Merkezi yönetim giderleri/GSYH%

(6): Cari çık/fazla/GSYH%

Kaynak: OECD Ekonomik Outlook No.96; The World Bank Data; IMF World Economic Outlook

Toplam nüfusun Kırsal ve şehir bölüşümü 1980’de yüzde 20-80, 1990’da 26-74, 2000’de 36-64 iken, günümüzde 53-47 bileşime ulaşmıştır. Diğer yandan, çalışma yaşındakilerin daha fazla işgücüne katılmalarıyla genel bağımlılık oranı giderek düşmektedir (çalışma yaşındaki her 100 kişiye 2000’de 4,2 düşerken, şimdilerde bu rakam 3,4’e düşmüştür). Ancak, son dört yıldır yüzde 74’lerde duran 15-64 yaş aralığındaki nüfus ve yaşlı oranındaki tedrici yükseliş olguları²¹, uzun olmayan bir süre içinde ülkenin “nüfus yaşlanması” sorunu ile karşılaşabileceğini ve bağımlılık oranının yükseleceğini işaret etmektedir.²² Bu gelişmenin doğal bir sonucu olarak da ülkenin, ekonomik dinamizminin kaynağı olacak “orta sınıf”ın payı giderek yükselmekte olup, “ihracat bağımlılığı”nın getirdiği kırılganlığı azaltacak bir gelişme olarak kabul edilmektedir.²³

20 https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/print/country/countrypdf_ch.pdf, (2.01.2015)

21 China Statistical Yearbook 2013(CSY 2013), Population and its composition, Age composition and dependency ratio, <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2013/indexeh.htm> (24.12.2014)

22 Georg Magnus, Uprising-Will Emerge Markets Shape and Shake The World Economy, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd, 2011, s.59

23 Wikk Hutton, The Writing on The Wall-China and The West in The 21st.Century, London: Abacus, 2007, s.230; Steven Barnett, “China: Fastest Growing Consumer Market in the World”, The IMF Blog, 2.12.2013, <http://blog-imfdirect.imf.org/2013/12/02/china-fastest-growing-consumer-market-in-the-world/> (24.12.2014)

Öte yandan, giderek yaşlanan nüfus ve şehirlere olan göçün azalması sonucu yaşanan iş gücü noksanlığı'nın "üretim maliyetini" arttırmıştır. Ek olarak, Avrupa, Japonya ve ABD (daha az miktar)'de yaşanan "düşük ekonomik büyüme" yılları (Avrupa ve Japonya için bu durum henüz aşılamamıştır), anılan ülke ve bölgelerin Çin malı alımlarını sınırlandırmıştır. Keza Çin, kötüleşen çevre sorunlarıyla, artan emekli sayısı, geniş toplumsal ihtiyaçlarla, hantal bir siyasal sistemi taşımakla; sayıca daha az işçinin olduğu büyük ve yaşlanan bir nüfusla kısıtlı durumdadır. Halen her yönüyle "yoksulluk" sınırında olan 500 milyon kişinin hayat standardının yükseltilmesinin başaramaması halinde, toplumsal direnişle karşılaşma olasılığı da göz ardı edilmemelidir. Bu sorunların aşılması, başlanan yapısal reformların hayata geçmesine bağlı olup, doğaldır ki bunun da bir maliyeti olacaktır.

Ulusal gelir artışı ile birlikte mutlak rakam olarak yükselen "dış borçlanma stoku"nun, 2003'de yüzde 47 olan "kısa vadeli" borçlanma payının günümüzde 78'e yükselmesi bir kırılma noktası olarak algılanmasını, 3,82 trilyon dolar olan uluslararası rezervleri engellemektedir.²⁴ Avrupalılar tarafından ABD ve Çin'i "dünya ekonomik lideri" olarak görenlerin oranı 2008 yılında 44 ve 29 iken, son yapılan ankette aynı oranlar 34 ve 49 olarak değişmiştir.²⁵ Keza, Amerikalıların da yüzde 53'ü, Çin'i "bugünün ve geleceğin global ekonomik lideri" olarak görmektedir.²⁶

Savunma Harcamaları

Dünyanın ilk beş silah satıcısı arasında dördüncü sırada bulunan, 2000 yılında 22.1 milyar dolar olan savunma harcamaları 2013 yılında, yüzde 752 artışla 188,4 milyar dolar'a ulaşmış olan Çin'deki bu gelişme, anılan ülkeyi söz konusu harcama grubunda, ABD'den sonra dünya ikinciliğine çıkarmıştır (globaldeki payı yüzde 10,9).²⁷ Öte yandan, daha önce de belirttiğimiz gibi, 2004-13 yılları arasında bu harcamalarda gerçekleşen yüzde 170 oranındaki artış, aynı dönemde globaldeki yüzde 26 artışın çok üzerinde olup, bu konuda da dünya birinciliği sergilenmektedir. Söz konusu olgudaki en büyük payın, Çin'in Japonya ile olan Doğu Çin Denizi; G.Kore, Filipinler ve Vietnam ile yaşadığı Güney Çin Denizi ihtilaflarının yanı sıra, anılan ülkenin deniz gücü liderliği hedeflemesinin olduğu bilinmektedir.²⁸

24 Alicia García-Herrero, "Taking stock of China's external debt: low indebtedness, but rapid growth is a concern", 6.04.2014, https://www.bbvaereasearch.com/wp-content/uploads/2014/06/140604_ChinaWatch_External_Debt2.pdf (2.01.2015); Wayne Arnold, "Has China got an external-debt problem? Not likely", Wall Street Journal, 13.06.2014, <http://blogs.wsj.com/economics/2014/06/13/has-china-got-an-external-debt-problem-not-likely/> (30.12.2014)

25 "Europe Views China As World's Leading Economic Power", Statista, 13.10.2014, <http://www.statista.com/chart/2819/europe-views-china-as-worlds-leading-economic-power/> (26.12.2014)

26 Americans Still View China As World's Leading Economic Power", Gallup, 10.02.2013, <http://www.gallup.com/poll/152600/americans-view-china-world-leading-economic-power.aspx> (26.12.2014)

27 Sipri, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (5.01.2015)

28 Perlo-Freeman ve Salmirano, ağı.

21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

JAPONYA / Ekonomik ve Sosyal Yapı

Kişi başı refahı Çin'den dokuz kat daha fazla; nüfusu Çin'in onda birinden az, ABD'nin üçte birinin biraz geçen; savunmaya harcadığı yaklaşık 50 mia.\$ ile, dünyanın en yetkin ordularından birine sahip olan Japonya'nın ekonomik/sosyal yapısıyla ilgili önemli parametreler aşağıda gösterilmiştir:

Parametre	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYH tro.\$	4.731	4.571	5.495	5.905	5.938	4.898	4.770	4.882	5.001
Kişi başı gelir bin\$	37,3	35,8	42,9	46,2	46,5	38,5	37,5	38,5	39,6
Büyüme(%)	2,3	1,3	4,7	-0,5	1,8	1,6	0,4	0,8	1,0
Tüketim artışı(1)		0,9	2,9	0,4	2,3	1,8	0,4	0,4	0,7
Yatırım artışı(2)		0,8	-0,2	1,4	3,5	2,6	3,7	-1,0	-0,5
Yatırım/GSYH	25,1	22,5	19,8	20,2	20,8	21,0	21,1	22,9	22,2
Tasarruf/GSYH	27,8	26,2	23,8	22,3	21,8	23,1	23,0	23,0	23,1
Enflasyon(%)	-0,7	-0,7	-0,3	-0,2	1,5	2,5	2,6	3,0	1,4
Nüfus (mia.)	126	127	128	128	127	127	127	127	126
İssizlik (%)	4,7	4,4	5,0	4,5	4,3	4,0	3,7	3,7	3,8
Devlet gelir.(3)	29,2	29,3	30,8	31,2	31,8	32,7	32,7	33,5	34,7
Devlet gider.(4)	37,0	34,1	38,9	40,6	39,9	38,9	40,6	39,4	39,4
Dış borç(mia.\$)	1.460	1.691	2.123	2.441	2.719	2.803	3.008	-	-
Dış borç/GSYH%	31,0	37,0	38,6	41,3	36,6	57,2	63,0	-	-
FDI (mia.\$)	82,2	54,5	74,4	-8,0	8,4	37,1			
Bütçe dengesi(5)	-7,3	-4,6	-7,8	-8,3	-7,6	-7,6	-6,6	-5,5	-4,5
İhracat (trio.\$)		7,3	8,0	8,7	8,3	8,4	9,1	9,6	10,3
İthalat (trio\$)		7,6	7,7	8,1	8,5	8,8	9,4	9,8	10,2
Cari denge mia.\$	130	170	217	126	58	34	45	55	62
Cari denge(6)	2,7	3,7	3,9	2,1	1,0	0,7	0,9	1,2	1,2

(1): Tüketim yıllık artışı%

(3): Merkezi yönetim gelirleri/GSYH%

(5): Kamu bütçe dengesi/GSYM%

(2): Yatırım yıllık artışı%

(4): Merkezi yönetim giderleri/GSYH%

(6): Cari çık/fazla/GSYH%

Kaynak: OECD Ekonomik Outlook No.96; The World Bank Data; IMF World Economic Outlook

Dışarıdan göç almaması, Japonya'nın sadece nüfusunu artırıp, ortalama yaşı düşürme fırsatını kaçırmamasına değil, yeni fikir ve yeteneklere de sahip olmasını engellemektedir. Öte yandan konumuz ülke, önemli boyutta ham madde dış alımı ve bunların temini ve mamul hale getirilip dışa satılması için "pazarlara erişime" bağımlı durumdadır.

Savunma Harcamaları

Savunma harcamaları 2011 yılından bu yana sabit kaldığı ve hatta 2013 yılında gerilediği gözlenen Japonya'da bu tür harcamalar günümüzde 2003 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşmenin gerisinde, ülkenin durgunluktan çıkma çabaları olduğu bilinmesiyle birlikte, Japonya'nın askeri gücünü artırma ve nükleer silah sahibi olma konusunda ve son yıllarda artan isteği de vurgulanmalıdır. Diğer yandan, son yıllarda sabit bir seyir izleyen savunma harcamalarına karşın anılan ülkenin bu konudaki mevcut rakamları ile dünya sıralamasında sekizinci sırada yer alması ve 2014/15 savunma bütçesini yüzde 2,8 oranında arttırması da gözden uzak tutulmamalıdır.²⁹

Japonya'nın savunma konusunda gösterdiği hassasiyetin kaynağı, K. Kore'nin süreklilik gösteren nükleer ve ba-

29 "National Defense Program Guidelines and the Mid-Term Defense Program", Japan Ministry of Defence, 17.12.2013, http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/national.html (7.01.2015)

istik füze programındaki ısrarı ile, Doğu Çin Denizi’ndeki Japon kontrolündeki Senkaku Adası ve 2013 yılında Çin’in Doğu Çin Denizinde tek taraflı ilan ettiği “savunma hattı” nedeniyle Çin ile yaşadığı anlaşmazlıklarda, ülkenin deniz ve hava kuvvetlerini güçlendirme isteğinde yatmaktadır.³⁰

Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşı’nın bir gölgesi olan Japon anayasası, halen Japon kolluk kuvvetlerinin işlevlerini “nefs-i müdafaa/kendini koruma” ile sınırlandırmaktadır. Yasal yollarla bu hükümleri yeni baştan düzenlemek Japonya’yı, daha modern ve bu konuda yetkin ülkelerin sahip oldukları yetkilerle donatılmış kolluk kuvvetine sahip bir ülke haline getirir ki, bunun da iç ve bölgesel direnişleri tetikleyebileceği düşünülmektedir.³¹

30 Sam Perlo-Freeman ve Carina Solmirano, “Military spending and regional security in the Asia-Pasifik”, Sipri Year Book 2014, s.192-193 <http://www.sipri.org/yearbook/2014/files/sipri-yearbook-2014-chapter-4-section-iii> (6.01.2015)

31 Haass, age. s.54

21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

HİNDİSTAN / Ekonomik ve Sosyal Yapı

Dirençli ve çeşitli kırılmalıkların tehdide dönüşmesini engelleyen esnekliğe sahip bir demokrasi ile yönetilen ve bilgi teknolojileri konusunda dünya çapında bir yetkinliği olan Hindistan'ın temel ekonomik göstergeleri aşağıda özetlenmiştir:

Parametre	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYH tro.\$	1.2	1.4	1.7	1.9	1.9	1.9	2.0	2.2	2.3
Kişibaşı gelir\$	3.800	4.100	4.500	4.850	5.080	5.450	5.780	6.176	6610,0
Büyüme(%)	6,1	5,2	11,1	7,8	4,9	4,7	5,4	6,4	6,6
Tüketim artışı(1)	8,0	11,8	9,6	9,3	10,4	8,3	7,6	7,3	6,3
Yatırım/GSYH	34	34	34	32	30	29	30	30	31
Tasarruf/GSYH%	34	36	37	36	35	32	32	33	33
Enflasyon(%)	6,0	5,2	11,0	7,8	4,9	4,7	5,4	6,4	6,5
Nüfus (mia.)	1.1	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.3	1.3	1.3
İssizlik (%)	4,1	3,9	3,5	3,5	3,6	3,6			
Devlet gelir.(2)	19,7	18,5	18,8	18,7	19,5	19,7	19,5	19,5	19,5
Devlet gider.(3)	29,7	28,2	27,2	26,6	26,2	27,0	26,7	26,2	26,0
Dış borç(mia.\$)	76.8	85.3	101.6	110.4	135.6	132.1			
Dış borç/GSYH%	6,3	6,0	6,0	5,7	7,1	6,9			
Bütçe dengesi(4)	-9,5	-9,5	-8,8	-8,4	-7,4	7,5	-7,1	-7,0	-6,6
FDI (mia.\$)	43.4	35.6	27.3	36.5	23.9	26.1			
İthalat (trio\$)	397	365	430	508	567	561	568	607	671
İhracat (trio.\$)	327	302	345	417	450	474	507	549	599
Cari denge mia.\$	27.9	38.1	45.9	78.1	88.1	32.4	42.5	50.2	50.6
Cari denge (5)	2,3	2,8	-2,7	-4,1	-4,7	-1,9	-2,0	-2,2	-2,4

(1): Tüketim yıllık artışı% (2): Merkezi yönetim gelirleri/GSYH% (4): Kamu bütçe dengesi/GSYM%

(3): Merkezi yönetim giderleri/GSYH% (5): Cari açık/fazla/GSYH%

Kaynak: OECD Ekonomik Outlook No.96; The World Bank Data; IMF World Economic Outlook

Birkaç on yıl içinde Çin'i, dünyanın en kalabalık ülkesi olma özelliğini egale edecek olan Hindistan, yüz milyonlarca Hintli'nin yoksulluk sınırında yaşadığı; iyi eğitime ulaşmanın hala zor olduğu; ekonomik büyümenin, yetersiz ulaşım ve elektrik bazlı altyapı nedeniyle sınırlı olduğu bir ülke konumundadır. Ancak, mevcut yöneticilerin iyi niyet ve yeterlilikleri, ülke- pazar bileşenlerinin boyutu ile, sahip olduğu "mukayeseli üstünlükler"(yazılım, eğitilmiş insan gücü, uluslararası güç merkezlerindeki yetkinlikleri, ABD-Japonya ve bir ölçüde Çin ile olumlu ilişkiler içinde olmaları gibi, çoğu "yumuşak güç" unsuru olan nitelikler), Hindistan'ın sahip olduğu önemli potansiyeli işaret etmektedir. Dünya Bankası'nca yapılan çalışmada, ülke "fiyat endeksi sepeti"ndeki yapının yüzde 15'i olan petrol'de görülen fiyat düşüşlerinin, globalde Polonya ve Endonezya'dan sonra enflasyon oranına "pozitif" etkisi olacak olan ülke olarak işaretlenmektedir.³²

Savunma Harcamaları

Hindistan, Çin ve Pakistan ile komşu olup, özellikle Pakistan ile önemli boyutta ihtilaflar yaşamaktadır. Çin ile ise, birbirlerine karşı tetikte olmalarına rağmen, henüz karara bağlanmamış sınır sorunlarını ve yarım asır önce yaşanmış "savaş anılarını" kontrol altında tutmaktalar. 2004-13 yılları arasında dünya ortalamasının çok üzerinde, yüzde

32 Global Economic Prospects, January 2015, World Bank, s.162 http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015a/pdfs/GEP2015a_chapter4_report_oil.pdf (11.01.2014)

ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDE 2015 YILI

45 oranında harcama gerçekleştiren Hindistan'ın, 2010 yılından bu yana bu tür harcamalarını arttırmayı durdurarak, ekonomik büyümedeki yavaşlama trendini tersine çevirmek amacıyla, daha çok ekonomik gelişmeye ağırlık verdiğini görmekteyiz. Bölgede, nükleer güce sahip olan dört ülkeden biri olan konumuz ülkenin, dünya silah dış alımı istatistiklerinde, yüzde 14 pay ile birinci sırada olduğu da dikkate alındığında, dünya silah pazarında ne derece önemli olduğu anlaşılmaktadır.

G. KORE / Ekonomik ve Sosyal Yapı

Konumuz ülke'nin 50 yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 7 olarak gerçekleşmiş ve toplam dış ticaret hacmi 1.25 trilyon dolar'a ulaşmıştır. Geçtiğimiz 50 yıl içinde önemli ekonomik büyüme ve "global dünyaya yüksek yoğunluklu entegrasyon" süreci geçirerek "yüksek teknolojiye endüstriyel" ülke durumuna dönüşen ve daha önce de belirttiğimiz gibi, "gelişmiş ülke" sınıfına giren G.Kore ekonomisinin ana göstergeleri aşağıda özetlenmiştir.

G. Kore Parametre	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYH trilyon.\$	1.002	901	1.094	1.202	1.222	1.304	1.449	1.560	1.676
Kişi başı gelir\$	20.4	18.3	22.1	24.1	24.5	25.9	28.7	30.8	32.9
Büyüme(%)	2,8	0,7	6,5	3,7	2,3	3,0	3,5	3,8	4,1
Tüketim artışı(1)	4,6	2,7	2,9	4,0	2,2	1,3	1,5	2,4	2,8
Yatırım/GSYH	33,3	32,1	34,6	34,5	35,1	35,1	34,7	34,8	34,1
Tasarruf/GSYH	33,0	28,4	32,0	32,9	31,0	28,9	28,9	29,0	29,3
Enflasyon(%)	1,2	1,0	4,7	2,1	1,4	2,8	2,9	3,9	4,1
Nüfus (milyon.)	49.1	49.2	49.4	49.8	50.0	50.2	50.4	50.6	50.8
İşsizlik (%)	3,1	2,6	3,7	3,4	3,2	3,1	3,1	3,1	3,1
Devlet gelir.(2)	20,3	21,3	21,0	21,5	22,0	21,5	21,2	20,8	20,6
Devlet gider.(3)	20,8	21,3	21,0	21,5	20,9	21,5	21,5	21,6	21,7
Bütçe dengesi(4)	1,3	0,4	1,4	1,6	1,7	0,9	0,5	0,6	0,9
FDI (milyar.\$)	11.2	9.0	9.5	9.7	9.5	12.2			
İthalat (trilyon.\$)	363	431	506	579	593	602	617	649	692
İhracat (trilyon.\$)	481	480	541	623	654	682	705	739	786
Cari denge milyar.\$	3.1	33.5	28.5	18.6	50.8	79.8	84.1	90.1	89.1
Cari denge (5)	0,3	3,7	2,6	1,5	4,1	6,1	5,8	5,7	5,3

(1): Tüketim yıllık artışı% (2): Merkezi yönetim gelirleri/GSYH% (4): Kamu bütçe dengesi/GSYM%

(3): Merkezi yönetim giderleri/GSYH% (5): Cari açık/fazla/GSYH%

Kaynak: OECD Ekonomik Outlook No.96; The World Bank Data; IMF World Economic Outlook

Ekonomik reformlar, yoksulluğu terk edişte gösterdiği performans ve yeniliklerde etkileyici rekorlara imza atan G.Kore, aynı zamanda ses getirici bir yönetim sergilemiştir. Yaşlanma ve "tehlikeli komşu" ya sınırdaş olma riski, ilk akla gelen riskler olmaktadır.³³ ABD ile, 2011 yılında imzalanan ve 2012'de yürürlüğe giren "serbest ticaret anlaşması-FTA" bulunan anılan ülkenin son yıllardaki "ılımlı" ekonomik büyümesinin ana kaynağı, bu dönemde ABD, Çin ve AB'de yaşanan "pazar daralması" dır.

Savunma Harcamaları

G.Kore'nin Kuzey Kore ile, Sarı Deniz'deki Kuzey Hat limiti; Japonya ile de, Liancort Kayalıkları üzerine ihtilafları bulunmaktadır.³⁴ Savunma harcamaları boyutu yönünden dünya sıralamasında onuncu sırada yer alan konumuz ülkenin savunma harcamaları, 2012-30 yılları için kabul edilen "temel savunma reform planı" nedeniyle 2013 ve 14

33 Marcus Noland, "Six Market to Watch:South Korea", Foreign Affairs, Ocak/Şubat 2014, <http://www.foreignaffairs.com/print/137492> (10.01.2015)

34 The World Factbook, FBI,20.06.2014, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html> (10.01.2015)

21. YÜZYIL TÜRKİYE ENSTİTÜSÜ

yıllarında sırasıyla yüzde 2,8 ve 42 oranlarında artış göstermiştir.³⁵ Anılan ülkenin savunma harcamalarındaki artışın temel nedeni, K. Kore'nin devam eden nükleer programı nedeniyle bu ülkeyle yaşadığı ve son yıllarda artan kaygıda yatmaktadır.

ENDONEZYA / Ekonomik ve Sosyal Yapı

2008 krizi ve sonrasında Çin ve Hindistan gibi, ender büyüme sağlayan ülkelerden olan Endonezya'nın başlıca ekonomik göstergeleri aşağıya alınmıştır.

Parametre	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
GSYH tro.\$	510	538	709	845	878	870	856	915	975
Kişi başı gelir bin\$	2.2	2.3	2.9	3.5	3.6	3.5	3.4	3.6	3.8
Büyüme(%)	5,9	4,7	6,2	6,5	6,2	5,7	5,1	5,2	5,9
Tüketim artışı(1)	11,0	3,0	6,9	3,8	3,6	8,0	5,2	6,6	5,5
Yatırım/GSYH%	27,8	32,9	33,0	33,1	32,0	30,3	30,2	30,6	31,5
Tasarruf/GSYH%	27,8	30,1	32,3	32,9	34,7	33,6	33,4	33,5	33,3
Enflasyon(%)	5,9	4,6	6,1	6,5	6,2	5,7	5,1	5,2	5,9
Nüfus (mia.)	231	234	237	241	244	248	251	255	258
İssizlik (%)	8,3	7,8	7,1	6,5	6,2	6,1	5,8	5,6	5,9
Devlet gelir.(2)	21,3	16,5	16,6	18,0	18,0	17,9	17,6	17,5	17,7
Devlet gider.(3)	21,2	18,2	17,8	18,6	19,7	17,6	17,6	17,5	17,6
Dış borç(mia.\$)	159	233	349	407	697	863	1.000		
Dış borç/GSYH%	14,4	10,6	5,9	5,5	8,3	9,0	9,7		
Bütçe dengesi(4)	-0,1	-1,6	-1,3	-0,6	-1,7	-2,1	-2,4	-2,2	-1,9
FDI (mia.\$)	9.3	4.9	15.2	20.5	21.2	23.3			
İthalat (trio\$)	162	138	162	183	195	198	193	200	214
İhracat (trio.\$)	167	151	174	198	202	213	211	222	237
Cari denge mia.\$	0.1	10.6	5.2	1.7	-24.3	-29.0	-27.6	-26.5	-26.9
Cari denge (5)	0,1	1,9	0,7	0,2	-2,7	-3,3	-3,2	-2,9	-2,7

(1): Tüketim yıllık artışı% (2): Merkezi yönetim gelirleri/GSYH% (4): Kamu bütçe dengesi/GSYM%

(3): Merkezi yönetim giderleri/GSYH% (5): Cari çık/fazla/GSYH%

Kaynak: OECD Ekonomik Outlook No.96; The World Bank Data; IMF World Economic Outlook

Merkezi bütçe uygulamasındaki sıkılık ve akılcıca yönetilen borçlanma ile, ülkenin bütçe ve cari denge açıkları "yönetilebilir" seviyede gerçekleşmektedir. Daha önce de değindiğimiz gibi, Petrol fiyatlarındaki düşüşün enflasyondaki olumlu katkısı en yüksek olacağı beklenen Asya ülkesi olarak gösterilmektedir.³⁶

Savunma Harcamaları

2009'da yaşanan dünya ekonomik krizine karşın 2004-13 döneminde savunma harcamalarını yüzde 93 oranında arttıran ancak, ulusal gelirdeki payı yüzde 1'in üzerine çıkmamış olan³⁷Endonezya, geçmişte çok büyük olan silahlı gücünü, kıyı ve toprak ile, uluslararası ticaret rotasının güvenliği gibi dışsal tehditlere odaklanmış daha küçük ama etkin bir şekilde dönüştürme çabasıdadır.³⁸ Deniz gücü ve silah sanayi konusunda Çin ile işbirliğini giderek arttıran anılan ülkenin bir diğer çabası da, ilişkilerinde ABD ve Çin arasındaki hassas dengeyi korumak olmaktadır.

35 Perlo-Freeman ve Solmirano, agm, s.194

36 Dünya Bankası'nın agr.(32)

37 Perlo-Freeman ve Solmirano, agm, s.188

38 Perlo-Freeman ve Solmirano, agm, s.199-200

IV. BOLGENIN JEOPOLITIK ANALIZI

Pekin'in aksini söylemesine rağmen, bölgede ABD-Çin rekabeti veya böyle algılanması kaçınılmaz bir gerçektir. Analizin başında, başta ABD olmak üzere, Japonya, Hindistan, Vietnam ve diğer bölge ülkelerinin Çin ile önemli ölçüde "ticari ortaklık" ilişkisi içinde olduklarını; bu olgunun Çin için de geçerli olduğunu belirtmemiz gerekir. Çin'in bölgedeki etkinliğinin artması karşısında, Avustralya'yı hariç tutarsak bölgenin iki büyük ülkesi olan Japonya ve Hindistan yeni bir dengeleme arayışına girmişlerdir. Vietnam ve Filipinler'in, Avustralya ile birlikte "Çin'e karşı dengeleme" politikasında daha istekli oldukları; Endonezya'nın ise, bu kutuplaşmada taraf tutmak zorunda kalmak istemediği izlenmektedir.³⁹

Hong Kong'ta Eylül ayında, seçim sisteminin Pekin'in kontrolünü artıracak yönde değiştirilmesi üzerine gelen yoğun tepkiler ve yaşananlar, Çin'in dünyaya sunmaya çalıştığı "Pekin Mutabakatı" algının sarsılmasına yol açmıştır. Bir diğer ifade ile yaşananlar, özgürlükler ve demokrasi yeterli güvenceye alınmadan, sadece başarılı ekonomik büyüme ve refah artışı ile yetinmenin olası olmadığı savlarına güç kazandırmıştır.⁴⁰ Diğer yandan, belki de Hong Kong'taki gelişmelerin sonucu olarak, Kasım ayında Tayvan'da yapılan seçimlerde, Çin ile birleşme yanlısı olan iktidar partisi kaybetmiş ve bağımsızlık yanlısı olan parti kazanmıştır.

Bölgedeki deniz ve kara sınırları ile ilgili anlaşmazlıklar halen sürmekte, bu olgunun bölge ülkelerinin ABD-Çin kutup ülkeleriyle ilişkileri, savunma politikaları ve risk algıları üzerinde etkin olmaktadır. 2014 yılında, ada ve deniz alanları tartışmalarında bir artış gözlemlendi. Bu bağlamda, Çin ve Japonya arasındaki Senkaku adaları tartışması sürerken⁴¹; bölgenin en karmaşık "deniz alanı" sorunu olan "Güney Çin Denizi" anlaşmazlığı Çin, Filipinler, Vietnam, Malezya, Endonezya, Brunei ve Tayvan arasında yaşanmaya devam etti. Bunlara ek olarak, Japonya, G.Kore, Endonezya ve Malezya arasında "ada anlaşmazlıkları" bulunduğu gibi; Çin ve Hindistan, Pakistan ve Hindistan, Tayland ve Kamboçya arasında "sınır sorunları" da hala sürmektedir.⁴² 2015'de de sürececek olan bu anlaşmazlıklarda, ABD yönetimindeki parçalanmış görüntü nedeniyle, Çin'e çok iş düştüğü; anılan sorunlarla ilgili bölge tansiyonunun azaltılması konusunda en etkin gücün Çin olduğu anlaşılmaktadır.⁴³

Demokratik yönetin yönünden bölgeye baktığımızda, Çin'in "demokrasi tarafından çevrelendiği" ni görmekteyiz. Bilindiği gibi, Hindistan ve Japonya bölgenin en demokratik ülkeleridir. Bunun yanında Endonezya, Filipinler, Mo-

39 Selçuk Çolakoglu, "Asya-Pasifik'te Değişen Dengeler", Analist, Ocak 2015, s.96

40 "Hong Kong protests: Key issues and people in the dispute" Global News, 29.09.2014, <http://globalnews.ca/news/1587652/hong-kong-protests-key-issues-and-people-in-the-dispute/> (7.01.2015); "Hong Kong Protesters Defy Officials' Call to Disperse", NYT, 29.09.2014, [http://www.nytimes.com/2014/09/30/world/asia/hong-kong-protests.html?_r=0#\(7.01.2015\)](http://www.nytimes.com/2014/09/30/world/asia/hong-kong-protests.html?_r=0#(7.01.2015)); "What are the protests happening?", Al Jazeera, 29.09.2014, <http://america.aljazeera.com/articles/2014/9/29/hong-kong-explainer.html> (7.01.2015)

41 Robert A.Manning, "China and Japan's East China Sea Dilemma: No Simple Solution, The National Interest, 7.01.2015, <http://nationalinterest.org/feature/china-japans-east-china-sea-dilemma-no-simple-solutions-11983> (8.01.2015)

42 Haass, age.s.49 "South China Sea Dispute: Philippines And Vietnam Allies In Position Papers Against China", International Business Times, 13.12.2014, <http://www.ibtimes.com/south-china-sea-dispute-philippines-vietnam-allies-position-papers-against-china-1753722> (7.01.2014); "The real story behind the South China Sea dispute", LSE, http://www.lse.ac.uk/IDEAS/pdf/SEAPdf/SA_southchinaseadispute.pdf (7.01.2014); Jamestown Foundation, *China Brief*, vol. 13, no. 13 (21 June 2013); Himmler, J., 'A game of shark and minnow', *New York Times*, 27 Oct. 2013, http://www.nytimes.com/2013/11/10/magazine/the-10-27-13-issue.html?_r=0 (6.01.2015); Supriyanto, R. A., S. Rajaratnam, 'The US rebalancing to Asia: Indonesia's maritime dilemma', School of International Studies (RSIS) Commentaries no. 073/2013, 24 Apr. 2013, <http://www.rsis.edu.sg/publications/commentaries.asp?selYear=2013> (5.01.2015)

43 Douglas H. Paal, "What is the risk of conflict in Asia? Are there particular hot spots to worry about?", The World in 2015, Carnegie, 10.12.2014, <http://carnegieendowment.org/2014/12/10/world-in-2015> (21.12.2014)

ğolistan, G.Kore, Tayvan, yıl sonundaki darbeye kadar Tayland da bu kulübe üye oldular.⁴⁴ Nükleer silah ve uzun menzilli füze sahibi olan K.Kore, uluslararası desteğini önemseydiği Çin ve Rusya ile yakın ilişkilerinin 2014’de de sürdürdü. 2010 yılında başlayan “demokratikleşme reform süreci” ni kesintisiz sürdürmeyi başaran Myanmar (Burma)’ın “Batı dünyasına entegrasyon süreci” nin hızlandığı da, ayrıca gözlemlenen bir diğer gelişme olmuştur.⁴⁵ Diğer yandan, 2014 yılında ciddi siyasi krizler ve askeri darbe yaşayan, büyümesi yüzde 1 ile sınırlı kalan Tayland’ı da ayrıca belirtmek gerekir. Bölgede geçtiğimiz yıl demokratikleşme ve istikrar anlamında yaşanan iki olumlu gelişme, yapılan seçimlerde mevcut başbakanları Abe ve Modi’nin, Japonya ve Hindistan’da istedikleri sonuçları alması olmuştur. Bu gelişmenin bir devamı olarak, 2015 yılında her iki ülkede de yapısal reform ve dönüşümlerin hız kazanması ve sonrasında, anılan ülkelerin küresel yapıya olumlu katkılarının artması beklenmektedir.⁴⁶

Asya-Pasifik bölgesinde, “geleneksel olmayan güvenlik tehditleri”nde de-uluslararası terörizm ve suç örgütleri, -deniz korsanlığı, siber güvenlik, enerji ve gıda güvenliği, göç, iklim değişikliği gibi- konularında bölge ülkeleri arasındaki işbirliği zayıf olduğu gibi, artış da gözlenmiştir.⁴⁷ Bölgedeki demokrasi ve kurumsal gelişmelere baktığımızda, Tayland’da yaşanan olumsuz gelişmeye karşın Çin, Myanmar ve Hindistan’da önemli mesafe alındığı görülmektedir.. BM Kalkınma Programı tarafından da desteklenen bölgede yaşanan bu yöndeki gelişmelerin⁴⁸ 2015 yılında da, global ekonomide mevcut talep düşüklüğü ve yavaşlamanın olumlu türevi olarak, artarak sürmesi sürpriz olmayacaktır.

V. ÖZET ve SONUÇ

Her ne kadar 2014 yılında, Japonya ve Tayland dışında dünya ortalamasının üzerinde büyüme gerçekleştirip, kurumsal dönüşüme hız verseler de, dünya genelinde var olan talep daralması ve giderek artan ve çeşitlenen jeo-politik riskler Asya-Pasifik ülkeleri için de bazı kırılganlıklarla yüzleşmelerini zorunlu kılıyor. Bu bağlamda bölge ülkeleri 2015 yılında, bir taraftan “olumsuz dışsal faktörler” in (global talep yetersizliği, yılın ilk yarısında FED’den faiz artışı beklentisi-fonlama maliyetinde artış-, bölgedeki anlaşmazlıklar nedeniyle güvenlik harcamalarının düşürülebilmesi, enerjide dışa bağımlılığın giderek artması, çevre konularında baskı gibi) etkisinde kalacaktır. Diğer taraftan da, “olumsuz içsel faktörler” (yetersiz iç talep ve bunun sonucu olarak teşvik paketleri/parasal genişleme yoluyla ekonomiyi canlı tutma, sosyal güvenlik ve kurumsal dönüşüm için daha fazla kaynak ayrılması zorunluluğu, yeni “orta sınıf”ın ve kırsalda yaşayanların sorunları ve sosyal güvenlik taleplerinin artışı, dış pazarlarla rekabet edebilmek için verimlilik ve kaliteyi artırma gerçeği, dış dünya ile daha fazla entegrasyonun getirdiği yenilik ve değişim talepleri gibi) bölge ülkelerinin karar/politika/sonuçlarını etkileyecektir. 2015 yılı, Asya-Pasifik ülkelerinin bu düzlemde başlayan girişimlerini arttıracakları bir yıl olacaktır.

2015 yılında da Asya-Pasifik’te büyüme devam edecek; yapısal dönüşüm konusu ne kadar hızlı ve etkin şekilde hayata geçirilir, uluslararası kuruluşlar ve bölge ülkeleriyle olan işbirliği ve entegrasyonda ne kadar çok mesafe alınırsa, Batı ile olan ticari, teknik, güvenlik ve finans konularındaki işbirliği ne kadar çok “rasyonel” zemine dayanırılır ve karşılıklı bağımlılıkların alternatifleri üretilirse, bölge ülkelerinin iç pazar potansiyeli ne ölçüde “efektif talebe” dönüştürülürse, mevcut büyüme uzun vadede de ve yakalanmış olan ölçüde sürdürülebilir olacaktır. Bu çıkarımımızı, bir süredir düşmekte olan petrol fiyatlarının olumlu etkisi ve bölgenin önemli ticari ortağı olan ABD ekonomisindeki düzelme de güçlendirmektedir. Bu arada, bölge ülkelerinin kendi aralarındaki sınır anlaşmazlıklarını, güvenlik harcamalarını arttıran faktör olmaktan çıkardıkları, K.Kore sorununun bir şekilde çözülmesi, sosyal barışı koruyan ve destekleyen kurumlar ve yönetim tarzlarının içselleştirilmesi ölçüsünde başarı ve Batı yönünden “vazgeçilmez” ortak olma niteliğinin perçinlenmesi güçlenecektir.

44 G.John Ikenberry, “The Illusion of Geopolitics”, Foreign Affairs, Mayıs/Haziran 2014, <http://www.foreignaffairs.com/print/138240>(3.01.2015)

45 “Timeline:Reforms in Myanmar”,BBC News Asia, 11.11.2014, <http://www.bbc.com/news/world-asia-16546688> (2.01.2015); “Encouraging Myanmar’s democratic reforms”, UN Department of Political Affairs, Temmuz 2012, http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/enewsletter/news0612_myanmar (2.01.2015)

46 Altay Athi, “Asya Ekonomileri Sürdürülebilir Büyüme Peşinde”, Analist, Ocak 2015, s.102

47 James Manicom, “Sources of Tension in The Asia-Pacific:Strategic Competition, Divided Regionalism and Non-Traditional Security Challenges”, ASPI-CIGI,Ağustos 2013 https://www.cigionline.org/sites/default/files/no.1_0.pdf (5.01.2015)

48 Lisa Horner ve Andrew Puddephatt, “Democratic Space in Asia-Pacific”, GSDRC,Ekim 2011, <http://gaportal.org/sites/default/files/democratic-space-a-background-note.pdf> (7.01.2015)